

## НАРОДНИ ЖИВОТ СРБА У СЕВЕРОИСТОЧНОЈ БОСНИ ПРЕМА ЈЕДНОЈ АНКЕТИ 1911.

Приредио за штампу и  
написао предговор

Мил. С. Филиповић

Знајући да се бавим етнолошким испитивањима, још пре више од двадесет година уступио ми је покојни Петар П. Јовановић, прота у Тузли, један досје који је садржавао одговоре на анкету о „рђавим“ обичајима код православних Срба у зворничко-тузланској епархији. Ратне године и друге неприлике као и много прече обавезе нису ми допуштале да се позабавим том анкетом и њеним резултатима све до ове, 1961. године, када се навршава пола столећа откако је анкета обављена.

Досје који сам добио садржи 45 одговора — реферата које су парохијски свештеници били упутили Епархиском црквеном суду у Тузли, и то 44 индивидуална реферата и један колективни који је дало свештенство брчанског протопрезвитеријата (њих шест).

Шаљући своје одговоре поједини свештеници су се позивали и на наредбу па се тако сазнаје да им је од Епархијског црквеног суда зворничко-тузланске епархије била упућена 28. октобра 1910. под бр. 1048 наредба да сваки изложи добре и рђаве обичаје код својих парохијана. Међутим, иницијатива за ту акцију нешто је старија и дошла је с друге стране.

Читајући одговоре свештеника помишљао сам да је та акција могла бити под утицајем и као далеки одјек једне шире акције коју је била предузела Матица српска у Новом Саду пре више деценија, а која је требала да изнађе узроке „Зашто наш народ пропада?“ и да нађе лек. Помишљао сам на то утолико пре што је тадашњи зворничко-тузлански митрополит пок. Иларион Радонић и сам био Војвођанин. Врло је вероватно да је прави иницијатор те акције из 1909. у североисточној Босни био унеколико и под утицајем поменуте Матичине акције.

У току последњег рата пропале су многе архиве, па и оне архиве у Тузли у којима се могло очекивати нешто више обавештења о тој анкети из 1911. односно из 1910. године.

Парох тузлански пок. Константин Драмушић навео је у свом реферату како су у Тузли били описани „рђави“ обичаји и да је то изнето пред седницу црквено-школског одбора. Опис

су спремили у јесен 1909. свештеник Драмушић и Васо Ристић, тада директор Српског кредитног завода у Тузли. Васо Ристић је жив, па сам се њему, као свом давнашњем пријатељу и садашњем суседу, обратио за ближа обавештења.

Нисам се много изненадио кад сам од В. Ристића сазнао да је покретач читаве акције у ствари био пок. д-р Ристо Јеремић (1869—1952), тада лекар у Тузли, који је био покретач и помагач разних националних и културних акција у Босни и Херцеговини пре првог светског рата.

Ни тадашње српско градско становништво Тузле није било свесно опасности од заразних болести нити упућено у то како се оне преносе и како се треба чувати од њих. Туберкулоза је била веома раширена. А био је обичај да они који посеђују болесника, љубе га, а тако исто да се и мртваци љубе, да се сви учесници на сахрани или помену служе једном једином кашичицом приликом узимања кољива и сл. Ти и други нехигијенски начини и обичаји потакли су 1909. д-ра Јеремића да покрене и ширу акцију ради њихова сузбијања, поред тога што је он као лекар, обилазећи поједине домове, укућанима давао хигијенске савете и упутства, па је одржао неколико састанака са Србима интелектуалцима и угледним грађанима. На тим састанцима договорено је да се акција прошири и на сузбијање излишних трошкова приликом сахране и даћа који су и материјално упропашћавали ожалостљену породицу. О годишњој скупштини Српско-православне црквено-школске општине (1909) д-р Јеремић је одржао и предавање о томе, и сви су присутни обећали да ће у својим домовима радити по саветима д-ра Јеремића. Скупштини су присуствовали и делегати Епархијског савета из Тузле, које је д-р Јеремић том приликом замолио да и Епархијски савет покрене сличну акцију и по другим црквено-школским општинама и парохијама у зворничко-тузланској епархији. Тако је дошло и до поменутог расписа. Какви су били непосредни резултати те акције на сузбијању штетних појава у народном животу, и да ли их је уопште било, тешко је знати<sup>1)</sup>. Без обзира на то та акција је кроз анкету оставила драгоцену грађу, иако фрагментарну, о народном животу код православних Срба у североисточној Босни.

Оригинални распис бр. 1048 није сачуван; можда би се могао наћи у архиви неке сеоске црквене општине, која није страдала, али то није нимало вероватно. Тако се сада не зна како је акција мотивисана и каква су упутства дата свештеницима. Многи свештеници, шаљући податке, исписивали су најпре питања из расписа па онда давали своје одговоре на поједина питања. Тако сазнајемо да је требало да свештеници прикупе обавештења о обичајима и то поглавито о „рђавим“ у следећим приликама у народном животу:

1. Приликом рођења, крштења и одгајања деце,
2. О просидби, свадби и вјенчању,

3. У болести и приликом погребџа, подушја, задушница и дађе,

4. О крсним именима и послугама,

5. О увјетима и завјетима села,

6. О пољским и сеоским молитвама и храмовним славама,

7. О Божићу, Ускресу и другим празницима,

8. Приликом сјетве, обрађивања и жетве усјева и о косидби,

9. О гајењу и држању марве,

10. У погледу ношења мушког и женског одијела,

11. О међусобном опхођењу и давању спољашњих знакова поштовања млађих према старијима, женских према мушкарцима (љубљење у образ, руку, ногу, полијевање млада),

12. О маслима и молитвама за болне и приликом благослова темеља и нових домова,

13. О свему осталом што је по мњењу свештеника штетно

Иако је требало да се свештеници у својим одговорима држе једног оквира и били упућени на једнообразност, ипак се њихови одговори међу собом веома разликују. Неки су одговори веома штури, тек да се изврши дужност. Неки нису ни на такав начин извршили дужност, нпр. свештеници маглајски и локањски уопште нису послали одговоре. Али има одговора у којима се опширно и врло трезвено одговара на постављена питања. Неки свештеници су на све гледали кроз призму својих личних материјалних интереса, док су неки посматрали живот својих парохијана са ширег, националног гледишта, па се упуштали и у изналагање самих узрока ономе што је негативно. Тако нпр. свештеници брчанског протопрезвитеријата истичу да зло долази од нерешеног аграра и продирања капитализма на село. Неки су једноставно констатовали или и осуђивали народ због његове заосталости, док су неки налазили томе оправдања и указивањем на узроке који су били изван сеоских маса. Неки су износили једноставно сувопарне чињенице а неки су улазили и у различита разматрања.

Читајући ту грађу стекао сам утисак да су неки свештеници желели да прикрију негативне појаве у животу својих парохијана. Ипак, већина их се објективно трудила да прикаже добре и рђаве стране у народном животу, за које су се интересовали њихови претпостављени. Док је било међу учесницима анкете таквих који нису одговорили на сва питања, било их је с друге стране и таквих који су у својим одговорима износили и податке који се нису изричито тражили.

Врло је занимљиво да су поједини свештеници (као нпр. пок. Светозар Лазаревић из Црквине) указивали и на стварне промене у народним обичајима које су извршене у времену које се памти под утицајем друштвених прилика а и под непосредним утицајем појединих свештеника, тако да и ти подаци заслужују особиту пажњу, како као сведочанства о извршеним променама,

тако и као сведочанства о узроцима и начинима вршења промена. Неки су се упуштали, али са мање среће, и у разматрања како се могу изменити или искоренити рђави обичаји.

Све је то нормално и разумљиво кад се имају у виду индивидуалне разлике у школској спреми и личним карактеристикама. Било је свештеника који су уопште били недовољно писмени, а и таквих који су писали врло лепим језиком и стилем и умели да запажају. Показало се да школска спрема није била одлучна за квалитет извештаја: било је старовремских, полуписмених свештеника који су умели да запажају и да саопште занимљиве и корисне податке, као што је било и веома писмених свештеника са школском спремом, који уопште нису разумели задатак и давали сасвим штуре одговоре. Да се описује народни живот, потребно је располагати стручном спремом, потребно је познавати основе науке о народном животу. Ти свештеници нису тога имали, па ни они који су покретали и водили читању акцију нису били упознати са принципима и методама етнологије, те нису тачно ни знали шта су народни обичаји, како они настају, каква им је улога итд. А у то време наука о народу била је код нас заиста тек у почецима и правих стручњака било је толико да су се могли избројати на прсте. Па и гледања на рад на упознавању народног живота била су сасвим друкчија него данас. Стога вреди истаћи пример једног учесника те анкете који је са својим погледима на науку о народу далеко испред свога времена и своје средине. Јован Јовановић, свештеник у Прибоју, који је иначе дао лепих података, у свом одговору изнео је и ово своје мишљење: „Испитати сва сујевјерја, анализати их, довести у узрочну везу, како их народ схваћа и тумачи, зато би требало нарочитог испитивања и много више времена, па да та испитивања послуже као важан материјал при постављању правила за искорјењивање тих сујевјерја“.

Иако неки свештеници нису сасвим добро схватили смисао читаве анкете или појединих података, ипак је сваки који је узео учешћа дао неки допринос за који можемо да му будемо захвални. Сматрам да треба неке реферате нарочито да истакнем. Тако је Јован Јефтић, парох у Слатини, поред тога што је дао доста интересантних података показао и трезвеније схватање проблема заосталости српског сеоског становништва и залагао се за комплексно решавање проблема. Ђоко Опалић, свештеник у Великој Обарској, дао је на леп начин доста података о народном животу, не упуштајући се ни у каква излишна разматрања, а Стеван Михаиловић из Црњелова, који се није држао шаблона и није ни одговорио на сва питања из расписа, дао је најисцрпнији и најбољи реферат, кратак али леп приказ народног живота у његовој парохији.

Тежиште акције било је да се утврди шта је у народном животу „рђаво“, па су на тај начин свештеници падали под сугестију те се и сами, место да једноставно износе чињенице, често упуштали у оцењивање шта је рђаво, поступајући у томе обично сасвим субјективно.

Данас можемо рећи да је штета да свештеницима зворничко-тузланске епархије није било упућено и више питања и да им нису дана ближа упутства како да раде. Тако исто за жаљење је да је ова акција остала осамљена, да није макар у истом обиму спроведена и у другим епархијама.

С гледишта наше науке <sup>етнолошки</sup> о народу грађа коју је дала анкета представља драгоцен допринос познавању живота и обичаја једног знатног дела нашег становништва, иако је она фрагментарна, те не обухвата све аспекте народног живота. Пре свега, североисточна Босна је у етнолошком погледу и данас још сразмерно најмање позната наша област, па је сваки прилог добро дошао. Значај ове грађе је и у томе што је анкетом покривено доста пространо подручје јужно од Саве а између доњих токова Дрине и Босне и што је грађа из једне исте године, тако да олакшава разна поређења. Не треба нарочито истицати да у тој грађи која приказује стање народног живота код Срба у североисточној Босни има и доста нових елемената, а да она у целини пружа много података за утврђивање географског распрострањења појединих елемената и за проучавање промена у народном животу, и то не само промена о којима се говори у подацима изнетим у анкети него и о променама које су извршене у току пола столећа после анкете а за чије ће проучавање грађа из анкете послужити као одлична основа.

Обилата грађа, садржана у анкети према изложеноме, таква је да је треба ставити на располагање свима онима који се баве проучавањем народног живота или се интересују за њега. Па и сама анкета заслужује да јој се сачува спомен.

Имајући све то у виду, а нарочито још и могућност да и оригинални рукописи једног дана пропадну, објављујем сву грађу из те анкете из 1911, изостављајући све оно из свештеничких одговора што нема стварне везе са народним животом: разна њихова размишљања, предлоге, жалбе итд.

Два су била главна начина за излагање грађе: по територијално-етничким јединицама или по темама. Пошто се границе парохија не подударују са територијално-етничким јединицама и пошто у одговорима и нема података на основу којих би се онда грађа могла сврстати по том принципу, ја сам се одлучио за други начин: грађу сам средио по темама, али стављајући испод сваког податка или групе података назив парохије из које је и име (сигнатуру) свештеника који је те податке дао у свом одговору. Тако ће том грађом моћи лако да се користе стручњаци који се буду бавили појединим крајевима као и они који се буду бавили појединим појавама у народном животу у њихову ширем распрострањењу. Ево списка свих одговора који се садрже у досјеу (који се сада чува у Српској академији наука и уметности у Београду):

Редни број	Парохија	Писац свештеник	Сигнатура
1	Тузла	Константин Драмушић	К. Д.
2	Тумаре	Ристо Бобуновић	Р. Б.
3	Пожарница	Душан Николић	Д. Н.
4	Пурачић	Павле Катанић	П. К.
5	Кладањ	Михаило Савић	М. С.
6	Јасеница	Јеврем Лукић	Ј. Ј.
7	Јабланичка (Мачковац)	Михаило Јовановић	М. Ј.
8	Миросавачка (Мачковац)	Ристо Митрашевић	Р. М.
9	Дувница	Петар Митровић	П. М.
10	Прибој	Софроније Гаврић	С. Г.
11	Прибој (зворнички)	Јован Јовановић	Ј. Ј.
12	Јасеница Козлук)	Петар Опалић	П. О.
13	Козлук	Петар Лазаревић	П. Л.
14	Зворник (села)	Драгомир Остојић	Д. О.
15	Брчански протопрезвитерат (6 парохија)	<u>Колектив</u>	Кол.
16	Горњи Жабар	Миливоје Стојчевић	М. Ст.
17	Доњи Скугри	Максим Максимовић	М. М.
18	Црквина	Светозар Лазаревић	С. Л.
19	Пореприце	Ђорђе Софреновић	Ђ. С.
20	Босански Шамац	Димитрије Димитријевић	Д. Д.
21	Копривна	Василије Грујић	В. Г.
22	Толиса — Зелиња	Тоша Ђокић	Т. Ђ.
23	Слатина	Јован Јефтић	Ј. Јф.
24	Градачац	Душан Тешић	Д. Т.
25	Милошевац	Душан Ђ. Поповић	Д. П.
26	Модрича	Стево Ђ. Поповић	С. П.
27	Раковац	Јован Каљевић	Ј. К.
28	Српска Грапска	Јован Ковачевић	Ј. Кч.
29	Грачаница	Петар Стефановић	П. С.
30	Кожухе	Петар Ковачевић	П. Кч.
31	Осјечани	Ђорђе Петровић	Ђ. П.
32	Бољанић	Митар Софронић	М. Сф.
33	Возућа	Ђорђе Лазаревић	Ђ. Л.
34	Хрге	Гавро Гаврић	Г. Г.
35	Загони	Атанасије Пантић	А. П.
36	Јања	Теодор Ђукић	Т. Ђк.

Редни број	Парохија	Писац свештеник	Сигна-тура
37	Велика Обарска	Боко Опалић	Б. О.
38	Дворови	Стеван Станчић	С. С.
39	Батковић	Џвијетин Шовић	Ц. Ш.
40	Забрђе	Алекса Глигорић	А. Г.
41	Драгаљевац	Јован Поповић	Ј. П.
42	Бијељина	Лазар Марковић	Л. М.
43	Бродац	Михаило Јовановић и Стеван Поповић	М. Ј. — С. П.
44	Модран	Максим Тодоровић	М. Т.
45	Црњелово	Стеван Михаиловић	С. М.

Потребно је да напоменем да тада, 1911. зворничко-тузланска епарохија још није имала границе које има сада: тада њој још нису припадали крајеви око Сребренице, Власенице, Добоја, Дервенте и Босанског Брода.

Као што је поменуто, свештеници су имали да одговоре на 13 питања. Приликом сређивања грађе коју су они дали показало се умесним да се унеколико одступи од тога реда да би се грађа изложила са више система и прегледније.

Тако су подаци из одговора на прво питање подељени у четири групе: Трудноћа и порођај, Крштење, Стрижба, Одгајање детета. Подаци из одговора на друго питање — Просидба, свадба, венчање, походе, иако обилати, нису се могли раставити на мање групе, јер је то један комплекс који се обавља у току од неколико дана а у тесној међусобној повезаности његових елемената. Подаци из одговора на треће питање растављени су у три групе: Болест, Смрт и погреб, Помени, даће и задушнице. При томе у групу Болест пренети су и подаци о освећењу масла за болеснике, који су изнети у одговорима на дванаесто питање. Одговори на четврто и пето питање су остављени у целини као две групе. Одговори на шесто питање су растављени у две групе: Пољске и сеоске молитве, и Храмове славе; тако исто и одговори на седмо питање у групе: Божић и Ускрс и Остали празници. Тако је поступљено и с одговорима на осмо питање, па су подаци о моби издвојени у засебну групу. Подаци из одговора на девето питање остављени су као посебна целина, па је онда додана група Становање, у коју су унети подаци што су их разни свештеници узгред саопштавали, после чега долази група Обичаји приликом грађења куће, где су унети подаци из одговора на дванаесто питање који се односе на грађење куће. После тих група долазе групе Ношња и Међусобно опхођење, са подацима из одговора на десето и једанаесто питање. Свештеници су имали да као одговор на тринаесто питање изнесу податке о свему осталом што сматрају да је рђаво у народном животу. Ти подаци,

као и неки који су у појединим рефератима ушли у раније одељке, сређени су овом приликом у групе: Исхрана, Пиће, Сијела и прела, Промене у обичајима и Разно. У ту последњу групу уврштена су појединачна хетерогена саопштења која се нису могла сврстати у веће групе. Казивања о променама у појединим обичајима има и уз описе разних обичаја.

Настојао сам што верније да сачувам језик оригинала. Разуме се, интерпункција и правопис су морали да се поправљају колико је то било потребно и могућно.

Мил. С. Филиповић

### Трудноћа и порођај

1. Приликом ношења бремена и порођаја код простијет сталежа има разних сујевјерица, јер жене које при ношењу осјећају болове и терет иду гатарамма, огледају и записују код хоца, пију разне траве, које им траварице препоруче, од чега више пута буде и злих пошљедица. Ријетко је да питају за савјет љекара и оспособљену бабицу, који би им прави узрок тешком бремену нашли и помоћи пружили. Такве жене усљед слабе конструкције тијела или какове болести и недостатка врло тешко и дјецу рађају и при порођају (обилазећи оспособљене бабице) упуштају се у порођај са невјештим бабама, те многа од њих заглави или у самом порођају или послије њега, добивши одлив или запаљење материце.

Тузла

К. Д.

2. У Тузли је обичај, са малим изузетком, да се послије рођења дјетета зове свештеник, да сврши водицу, молитву породилји и знаменовање дјетета.

Тузла

К. Д.

3. Жене вјерују да, пошто осјете порођајне болове, не смију проћи нипошто три прага, јер би након преласка трећег прага морала иста умријети. То вјеровање натјерало је више младих жена да се усљед природеног стида — да не роди у соби или одаји гдје старјешина куће или свекар ноћива — сакрива по подрумима или уцарама, само да је не би порођајни болови затекли у поменутих одајама, па би тада приморана била уклонити се и тиме неколико прагова прећи. Млада у 20. год. у порођају са другим дјететом — избјегавајући топле собе у којима старјешине сједе, сакривала се у подруму, а како је било у јануару мјесецу за вријеме циче зиме — породивши се у подруму, добије тешку болест од које сјутрадан по порођају умре...

Жене, које имају тешки порођај, тј. онај који траје по неколико дана, даду себи написати код хоца и фратарара разне записе да би лакше родиле...

Након порођаја наше сеоске жене не знају се чувати. Оне не само да не одлеже по неколико дана на чистој топлој постељи,



већ одмах други дан по порођају устају, ако су ишта снажније, и прихваћају се неких послова. Друге опет остају по више дана у кревету, па и кад устану, не прихваћају за кућни посао, само ако их има итко замјенути, док се дијете не крсти и док се у кући не свети водица или бар из цркве освећена водица донесе и њом покropи кућа. Али има један зао обичај при порођају, а то је да ближње жене, прије и куме доносе породиљи ракије и нагоне је да што више ракије пије, као бајаги да ће тиме повратити изгубљену снагу. Има више таквих жена које су после порођаја многу ракију пиле, па се и опиле, те у том пијаном стању задобиле порођајну грозницу, од које је њих више и главом платило...

Сада много мање породиље пију ракију, већ ако су ближа мјеста гдје се може добити флаша пиве што пију ради млијека а неке већ у том случају чај траже да се окријепе...

Пожарница

Д. Н.

4. Приликом порођаја, гдје се врло мало пажње обраћа на породиљу, иста се пушта непосредно пред порођај да ради најтеже домаће и пољске послове, ушљед чега многа при порођају плати главом и умре. Послије порођаја ниједна не одлежи прописно вријеме, него се одмах диже из постеље, ушљед чега многа добије којекакву болест, којој подлегне убрзо или је Јабланица (Мачковац)

М. Ј.

5. Приликом порођаја рђав је обичај што породиља из лажног стида бјежи и осамљује се, те се често догоди да се при том нико не нађе уз њу. Тако се излажу највећој опасности и здравље мајке и дјетета. На примјер, скоро се догодио случај да је жена породила тројке. Породила се пред кућом, а уз њу је била само дјевојчица од 14 година.

Даље, обичај је: да се породиљи олакшају порођајне муке, дају да се напије ракије. Веле: „што више попије, биће јача када настану муке“, а бива обратно.

Породиља се одмах иза порођаја окупа у ријечи.

Дијете напијају вином „да буде румено“.

Растошница (Прибој)

С. Г.

(б) а) Дијете мећу у гребене да га сачувају од вила и вјештица.

б) Дијете покривају црвеном марамом или залијевају вином да буде румено.

в) Ако су у кога дјеца прије умирала, онда чим се роди, измјере дијете на кантар, или износе на пут, па ко први налегне купује га. У ствари дарује да би живјело.

г) Ако се роди у кошуљици, онда оставе исту уз дијете, ушију и чувају. Не може га пушка тући и биће јунак.

Прибој

Ј. Ј.

7. Кад жена хоће да роди, онда најприје хода по неколико сати по авлији или соби. Хвата се чешће рукама о врата собна

или кућна, па се тако вјеша и протеже о вратима; накупи на дрвењаку доста иверја у крило, па истреса у ватру одједанпут, да би се и она одједанпут породила. Пије доста ракије и рума, а и вина, пива, крахера и сувог шпирита. Намјештају је бабе и жене у све могуће и немогуће положаје, трљају је, притишћу је и гњече по крстима тако да дотична све јауче од болова, итд. Ако све то не помогне, онда шаљу кога врачарама да јој врачају, цркви да црквењак отвори цркву, хоџи да отвори џамију, ишту свештенички појас, којим се свештеник при литургији опасује, да се дотична њим опаше итд.

Многа трудна жена кад хоће да се породи, не казује никоме, бар у кући, ни матери, ни свекрви, него иде на њиву, те копа, жање, и друге послове тешке ради, чинећи се невјешта. Узрок је овоме: 1. срамота, 2. јунаштво, и 3. незнање. Због тога се често дешава да се жена породи уз копање, жетву, брање итд. на њиви или ма гдје на пољу, и то сама, сама свеже пупак дјетету и сама га однесе кући.

Ако жена послѣ порођаја, ушљед оваквих обичаја и средстава не оболи, обично, ако већ не устане одмах првог или другог дана, устаће зацијело трећег или четвртог дана по порођају и радити све кућне и пољске послове. Ако је пост, неће се и неће је нипошто омрсити, па макар и мало болесна била...

... жена послѣ порођаја не пије воде неколико дана, него помало ракије.

Јасеница (Козлук)

П. О.

8. Кад се дијете роди на посан дан не ваља га крстити на мрсан; тако је једно дијете рођено у Каракаји на Бијеле покладе донесено у цркву ради св. крштења на Томину недјељу.

Породиља устаје 3—4. дан. Ракије јој дају да често пије да се окријепи.

Зворник (села)

Д. О.

9. Кад се жена породи, обичај је да јој родбина и сусједи дођу и тада донесу породиљи разних јестива и пића и дарују дијете каквом паром, и то се зову мале бабине. Касније ће иста родбина и сусједи доћи и донијети поново јестива и пића — обично ракије — и ту ће све заједно са породиљом пити и јести, и то се зову велике бабине. Обично велике бабине буду по крштењу младенчеву.

Црквина

С. Ј.

10. Приликом рађања дјете позивају се жене бабице из истога села које нијесу за то вјеште ни способне. Пошто се дипломираних бабица у селу не налази, позивају се при рађању дјете комшинице па макар и невјеште биле, само нека су дојиље.

Доњи Скугрић

М. М.

11. Кад се роди дијете, било мушко или женско, метну га у гребенове све дотле док се не крсти, не пазећи на чистоћу пелена и покривку је ли чисто и у реду. А има и оваквих

случајева: крије се жена при порођају од својих укућана и затвори се сама у собу и роди, а да јој нико у помоћ и олакшицу не притече. То чине због неког стида према старијим својим, а нешто због простоте. и одмах онај исти дан устане и ради као јунакиња, а тим се кућани поносе што им је бог дао здраву и крепку снаху, не узимајући у пажњу посљедице које истој шкодити могу, па и смрт донијети.

Пореврице

Ђ. С.

12. ... и жене пију и до рођења, у порођају и по рођењу — у бабинама, а сусјетке јој долазе те поред нешто јела и ракијом нуде, ваљда да у незнању, опитости, заборави на болове, изговарајући се да је ракија за жене у бабинама здрава.

При том добар обичај је да се жене пред порођај чувају, ваљда природно већ, тежих послова, сагињања и метанисања уз велики пост, а иначе у цркви трудна жена само сагиње главу, дочим други, и мушко и женско, ничице падају на земљу.

Толиса

Т. Ђ.

13. Иако прави одгој дјецe почиње још од утробе материне, ипак се код нас у том гријешу, јер за жену у благословеном стању нема каквих особитих или скоро никаквих обзира као што их нема ни за вријеме менструације. Сам порођај бива у присуству домаћих жена — бабица, којих истина има и вјештих али могу се десити рђави случајеви због незнања обију страна.

Новорођенче се не купа у правом смислу те ријечи, него само „пере“ и „чисти“.

Породиља, као и болесници уопште, нема никакве његе. Родбина, комшилук, „долазе“ (доносе понуде, али су те понуде такве да их стомак једног копача само може сварити).

Слатина

Ј. Јф.

14. ... када наступи вријеме да се жена породи, тога часа наш свијет позива свакакве жене за бабицу, већим дијелом женске невјеште, непрактичне и неопрезне, које својом невјештином коначно упропасте породилу која сврши смрћу, а неке кроз цио свој вијек остану болесне, да се не могу никако излјечити а нити више породити; осим тога ове невјеште жене не само да здрављу породиле нанесу штете, него и дјетету, не знајући око дјетета по пропису дипломираних примаља поступати. Код породиле је тај рђав обичај да оне одмах послѣ порођаја до неколико дана, не чекајући ни црквом ни хигијеном прописаног доба, устају и подвргавају се тешком, напорном, по здравље шкодљивом раду, што доводи до рђавих посљедица, а све из незнања и довољно потребне поуке.

Градачац и околина

Д. Т.

15. Приликом рађања обичај је да се породиле зову из села жене које су вјеште, па чак ту се нађу и оне које нису зване, те се по гдјекад код имућнијег домаћина састану њих 6—7 које ништа друго не раде само једу и пију, па чак натјерају

и породиљу, макар она и не могла пити, да се алкохолом мало окријепи и своје болове ублажи. Чим се по селу порођај огласи, почну долазити на „бабине“ пријатељице, комшинице, родице и остала фамилија породиљи са ракијом и јестивима, па кад их се тако приличан број накупи, онда се једе преко мјере и гоне дуже теревенке...

Милошевац

Д. П.

16. ...породиљи доносе прво ракију, а послије долазе жене на бабине и такођер доносе породиљи ракије, ушטיפака итд. те је нуде и говоре да не пије воде већ ракију. Тако, можда, многа и смрт себи зада. Послије зову свештеника да крсти, али за софром не буде само свештеник, кум и домаћин, а гдје је имућнији домаћин зовне из комшилука још два-три човјека као у зајам, јер ће и они њега зовнути.

Раковац

Ј. Ков.

17. Због материјалне оскудице и оскудице у радној снази многе жене за вријеме трудноће не могу се барем приближно придржавати здравствених прописа, неуредно живе, раде тешке послове, те због тога нарушавају здравље своје и дјечије.

Кад се дијете роди, дођу жене из ближе родбине и комшилука и донесу породиљи понуде, али јој при рађању слабо шта знају помоћи. Овај обичај обзира и услуге изметнуо се у велики трошак, тзв. велике бабине, на које долази породиљи (каткад чак послије 2—3 мјесеца) удаљенија родбина и донесе сваком чељадету бошчалук и друге дарове, а домаћин њима на поласку даје уздарицу у новцу. Осим дарова „бабињаче“ доносе силно јело и пиће.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

18. Кад се жена породи, долазе комшијске жене на бабине и доносе породиљи понуде у јелу и пићу, те свака од домаћина буде почашћена кафом и ракијом. Породиљи вазда дају и нагоне је да ракију пије, говорећи јој да мора ракију пити ако хоће да остане здрава и да мјесто воде ракију пије. Касније шаље родбина „велике бабине“ које доста скупо стану и оне који шаљу, и ону кућу гдје се дијете нашло, премда је то без потребе.

Села око Грачанице

П. С.

19. Код варошана јесте мало друкчије, пошто, чим жена осјети порођај, позове се одмах опћинска (градска) примаља, која до осам дана сваки дан долази дијете окупати и породиљи помоћи или савјет пружити. Комшијске жене долазе породиљи да је обиђу и обично донесу кошуљицу дјетету или чарапе и дијете даривају, дочим само родбина шаље велике бабине које много коштају, а без тога би се могло бити, када се промисли да је то само промјена (једно за друго). Све које на бабине дођу буду почашћене кафом, слатким и колачима.

Грачаница

П. С.

20. Због материјалне оскудице и недостатка радне снаге многе, нарочито сиромашније жене, за вријеме трудноће не могу се барем приближно придржавати здравствених правила: неуредно живе, раде тешке послове, те због тога нарушавају здравље а и дјетету сметају да се правилно у утроби развије.

Кад се дијете роди, породиљи долазе оближње жене (блиска родбина и комшилук), да се нађу на услузи и да породиљи донесу понуда: хљеб, печену кокош, ракије. Ове жене у много случајева само сметају и узнемирују породиљу нагонећи је на прекомјерно пиће и јело, што јој може шкодити...

Овај обичај обзира и услуге изметнуо се у велики трошак тзв. велике бабине, на које долазе породиљиној кући женске од удаљеније родбине. Оне носе много јела и пића и дарове сваком чељадету: бошчалуке и друге дарове: чарапе, мараме, дуван, шећер итд.

На поласку даје домаћин бабињачама уздарицу у новцу.  
Кожухе П. Кч.

21. Чим се у комшилуку жена породи, долазе жене комшијске на бабине и породиљи доносе разних понуда у јелу и понека се задржи и по цио дан. Свака буде од домаћина угошћена пићу. Бабињаче обично ту и остану, нека више нека мање, а кавом, ракијом па и ручком. Често се пута око постеље породиљине створи читава пијанка и пјевање. Бабињаче, напивши се, нагоне и породиљу да и она пије с њима па макар и назор, учећи је да се то у бабинама мора, па макар да прије није ни пила. Иначе би остала „кварна“. Нарочито јој се свјетује да не пије нипошто воде, док бабине лежи, већ мјесто воде само ракију. Због овога народног вјеровања да се у бабинама баш мора ракија пити, сјерома домаћин, чим запази да му је жена трудна, одмах се стане бринути одакле ће ракије набавити, јер ракија мора бити па ма се и во из јарма продао или посљедња кравица... И није онда никакво чудо да је нашем народу свуда без разлике алкохол за срце прирастао кад се узме на ум да га већ и одојче са првом капи материна млека посиса.

Осим ових тзв. малих бабина, имају још и „велике бабине“. На велике бабине долази фамилија породиљина, односно њеног човјека, која не станује у истом мјесту. Бабине ове обично бивају касније по порођају, а често након и по године. Ове бабине особито скупо стају кућу у којој је дијете рођено. Још ако дотична кућа има доста фамилије, онда је порођај читава биједа за дотичну кућу, јер кроз пола године сваке недјеље скоро мора бити приправна да дочека на бабине сестру, куму, родицу итд.

Осјечани

Ђ. П.

22. Пиће код породиља је доста уобичајено, ма да се не може казати да је прекомјерно. Бабице не зову ни у врло тешким случајевима порођаја.

Бољанић

М. Сф.

23. Приликом рађања дјеце зазову обично 2—3 жене као неки савјет те њих три помажу породиљи при порођају. Обично донесу са собом и најпотребније хаљинице за дијете. За породиљу увијек донесу „поштење“, тј. по флашу што љуће ракије те је одмах нуде, тобоже да се мало опорави...

Комшијске жене одмах сјутрадан иду на „бабине“, носе разног јестива и, разумије се, „поштења“. Свака нуди и управо нагони да породиља окуси од сваког јела и свачијег „поштења“...

Возућа

Ђ. Л.

24. Одмах по рођењу обичај је да породиљи доносе жене из комшилука разна јела и пића, а понајвише ракију и препоручују јој да ракију што више пије, руководећи се мишљу да ракија породиљи даје крјепкост, снагу и брзо опорављање.

Хрге

Г. Г.

25. Жене — особито тежачке, — пред порођај слаб одмор имају, те већи напор трпе а често при порођају и жртвом падну, призивајући при порођају ма какве жене сујевјерне, које им опасују мушке појасеве и некакове павте.

Јања

Т. Ђк.

26. ... купају дијете одмах у хладној води, одсијеку пупак српом или сјекиром, протуре дијете кроз сацак, вериге или кроз курјачи зијев, тј. одрезане усне од курјака и међу дијете у грене. Одмах послѣ порођаја, дају породиљи да пије ракије, рума, мастике и црне кафе.

Добри су им обичаји да се приликом порођаја сусјетке нађу код породиље, да јој помогну, дијете прихвате, окупају и повију, да породиљу послуже и разним је понудама нонуде.

Вел. Обарска

Ђ. О.

27. ... Обичај је да породиља буде на врећи од костријети, говорећи да ће се прије породити.

Дворови

С. С.

28. При порођају нема скоро ништа, осим што по која кона донесе породиљи шишу ракије да поврати душу из порођаја. Па пошто породиља тако слаба повуче из сваке шише по мало, опије се добро, изгуби свијест и тврдо заспи. Оне око ње одобравају јој, велећи да јој је потребан тврд сан из порођаја. Јест, и био би добар да није прије сна попила двоје или троје по пола оке.

Забрђе

А. Г.

29. Свака породиља, чим дијете роди, често га купа, на дан и по два пута. Код нас је обичај ако није дијете слабо, осми се дан крсти и прилично се дјеца одгајају.

Драгаљевац

Ј. П.

30. ... младе породиље у првим годинама брачног живота, ваљда због стида, који је овди неумјестан, не одлеже седмицу,

већ устају други или трећи дан, те усљед тога подлијежу разним непребољивим болестима.

Бродац

М. Ј — С. П.

31. Наш народ никакву пажњу не посвећује трудној жени. Не чувају је од тежих и напорних послова, па ни у пошљедње дане трудноће. То је узрок да многе у првим мјесецима побаци — изметну плод; дочим неке мртво роде.

На сами чин порођаја такође се слабо пази. Све је припуштено случају и самој природи. Наше сеоско женскиње рађа на пољу, у заклону и за зградама, па и у зимње доба. Кућна чељад дозна тек по свршеном чину; то се крије, јер жене веле да то чине, да буде лакши порођај. Порођиљу затим доведу и смјесте у собу — у запећку, а простру јој сијена. Сламе не стеру, не ваља се, јер на слами рађају жита, која служе народу за храну. Дијете облију хладном водом и у било какве крпе замо-тају. Порођиља лежи два дана, а трећи се окупа, обуче, и ради, гдје нема ко други, као и прије порођаја.

До трећег дана не доји порођиља, него која сусјетка, при чему пазе, да мушко дијете задоји женска која доји женско, и обратно, у намјери да и порођиља мијења бремена. При порођају буде уз порођиљу каква старија жена. Често пак и она сама, па чак по свршеном чину, зовне коју да пупак свеже и одсијече.

Наш народ и нема нужника, већ нужду врши за зградама, па је новорођенче изложено опасности да се зарази разном нечи-стоћом...

Порођиљи родбина и сусјетке доносе „бабине“: уз мрс погачу, пиле печено и боцу ракије; уз пост погачу, ракије и црног лука.

Ракија овдје шкоди. У порођају наведу жене на пиће и такву порођиљу, која дотле није ни пила; то чине ради гриже у стомаку, односно у малом трбуху...

У вароши женске једу и пију замедљено кувано воће — шљиве.

Црњелово

С. М.

### Крштење, стрижба, подизање дече

32. Крштење се свршава у цркви и при овоме нема какова велика трошка. Обично отац дјетињи позива свештеника и кума кући на кафу. Кум дарује при поласку дијете и матер у новцу. То даривање матере не постоји у другим варошима. Поједини дају на дан крштења у част и ручак.

Тузла

К. Д.

33. Многе жене имају обичај да се умију (оном) водом, у којој се дијете крстило, „ради здравља“.

Тумаре

Р. Б.

34. Кад се дијете у кући родитеља крсти, има домаћин много више трошка неголи кад се крсти у цркви. Цркви донесе

дијете бабица, дође отац дјетета и кум, и након крштења њих троје сједну у црквеној порти и ту поједу и попију оно што су за њих троје и понијели. Дочим код куће састану се комшије, па рођаци, прије и куме, те их буде двије по три софре; ту се онда пије, једе и троши и по читав дан а гдјекада и саму ноћ у пијанчењу проведу...

Пожарница

Д. Н.

35. Том приликом (тј. приликом крштења) позивају се сусједи и држи се ручак, па се по читав дан једе и пије.

Пурачић

П. К.

36. Родитељ при крштењу потроши ракије најмање 3 до 5 ока да почасту кума и комшије те тако се узајамно састају и часте, а од крштења нема цркви ништа прилога.

Јасеница (код Тузле)

Ј. Л.

37. Крштење се обавља без икаква велика трошка и расипања: на част се позову само најближи сродници, највише по 2—3 човјека.

Јабланица (Мачковац)

М. Ј.

38. Није им по вољи кад свештеник кога сахрани па му одмах са погребом дође да дјете крсти.

Дувница

П. М.

39. Приликом крштења дијете се прелијева напољу, ма како зима била.

Растошница (Прибој)

С. Г.

40. При крштењу често се троши и сувише на јело и пиће, али се опажа да почиње умјереност.

Много се више троши о бабинама, кад мајка и друга фамилија породиљина долази, те донесе што треба и што не треба.

Прибој

Ј. Ј.

41. Ако отац новорођеног дјетета, односно кућни старешина нема ракије или новаца за које би ракије купио, неће дијете крстити 2 мјесеца и више, док ракије (а и бијелог брашна, кафе, пиринча и друго) не набави. Не набави ли до тог времена, узајмиће домаћин новаца под интерес од ма кога, или ће продати шта, што му није нужно продавати, или ће просто купити на вересију и више него му треба. Пошто се дијете крсти и свештеник оде, онда тек долазе родбина, пријатељи и комшије, те се пије и једе по ваздан (особито ако је дијете мушко). Мушки сједи у соби, а женске у кући око огњишта.

Кад сваки по три чаше испије, онда се почне јести. Једе се врло споро, а то је због здравица, које трају по 5—10 и више минута. Док један наздравља, други не једу, него га слушају.

Онај коме се наздравља, у току здравице чешће захваљује ономе који наздравља: „Хвала ти, куме!“ — „Амин!“ — „Да Бог да!“ — „И ти жив и здрав био!“ итд. Остали пак чешће понављају



ријечи: амин, да бог да, итд. Пошто дотични испије чашу, сви му вичу, и то редом један по један: „Са здрављем куме, пријатељу...“, а он свакоме посебице одговара: „Бог ти дао здравља, пријатељу, итд.“ Сад се истом узму по један, два залогоја, разговарају се, па се онда другом даје иста чаша или плоска, те и он наздравља и све бива као и код прве здравице. (Овако једу и пију у свакој прилици, кад се састану).

Пошто се овако поднапију, настаје и код људи и код жена живљив разговор, препирка, псовка, безобразне шале. Мушки излазе у кућу међу женске, шале се, намигују једно на друго, пријатељ и прија се љубе итд.

За све вријеме те пијанке, породила, ако је слаба, лежи с дјететом у соби за фуруном, а хоће л', неће л', мора чешће устати боса у кошуљи и изићи из собе, у којој је врућина, дим и галама, у кућу, гдје је такођер вика и галама.

Сваки хоће да му свештеник дође кући и крсти дијете и љути се кад му свештеник, спречен којим другим послом, каже да тог дана не може доћи, или да донесе дијете цркви. Вели: „Ја волим дати форинту, да ми дођеш кући, неголи за круну доносити дијетџ цркви“. Или: „Вала га нећу донијети цркви, па нек умре некрштено, твоја је грјехота, попе.“

... сви би хтјели да им свештеник дође на крштење у неђељу или празник (кад баш свештеник не може), да не би у радни дан дангубили...

... многи домаћин, кад види да не може саставити што му је по обичају потребно о крштењу, трчи свештенику и зове га да одмах иде да крсти дијете, јер је дијете слабо и хоће да умре. Кад свештеник дође тамо, а дијете здраво, ништа му није, укућани се смијеше, мило им, што су преварили и попа и комшије. Но многи ипак и овако награбуси, јер виде други попа, кад је прошао и сјећају се гдје ће попо, па пошто свештеник оде, навале у кућу дотичнога, те домаћин истом сад мора трчати по селу, и по скупу вересију тражити ракије и друго.

Јасеница (Козлук)

П. О.

42. Кома мала дјеца умиру жели да промијени кума. Ако се крсти дијете у кући, ту вечер кум и оде из ње; не ваља да у тој кући преноћи, па макар и из деветог села био.

Зворник (села)

Д. О.

43. С гледишта материјалног народ наш овога краја нема богзна каквих штетних обичаја при раћању, крштењу и одгоју дјеце. Сав му је луксус што позове два-три пријатеља, сусједа, кума и свештеника и на дан крштења почаста их према својим славим силама. На дјецу не троше много.

Околина Брчког

Кол.

44. Приликом раћања и крштења у народу има ова гатка: они родитељи у којих дјеца умиру и не могу их подранити кума крштеног промијене; бринући се хоће ли бити нови кум сретнији од старог, пред крштење нови кум обућу промијени: обуче чарапу

и опанак са десне ноге на лијеву, а са лијеве на десну. Има и то: кад им се дијете роди, продају га другом човјеку који има своје дјеце доста, мислећи није ли овај човјек сретан у дједи, те не би ли бог дао да и ово њихово дијете живи...

Г. Жабар

М. Ст.

45. На крштење се кум са поштењем (ракијом) позива и по крштењу кум са својом домаћицом одлази на ручак кући младенчевој и тада кум са домаћицом донесе бабине и дарује дијете, а том приликом обави кум и стријбу на младенцу... Породиља мора да окуси сваког јела бабињарки.

Црквина

С. Д.

46. Приликом крштења... дотични домаћин позива наравно кума, пријатеље, и све остале сроднике на ручак и на пиће, чиме сам себи доста штете наноси.

Доњи Скугрић

М. М.

47. Има рђав обичај и навика да по мјесец и више некад не крштавају дијете, док се не спреми за кума, не испече ракија или купи, или нађе у зајам ако нема те прво са 1/2 — 1 литром треба кума позвати одредивши дан за крштење дијета. Код кума се почаст и углави дан крштења, обично у цркви. Откако је „доњи“ (тј. писац Т. Ђ.) овамо дошао, велика већина, осим врло сиромашних, зове кума кући. Ако је одређена и стријба тај дан, онда и куму и сусједе, те се даје част и даривања. Пића, ракије, мора доста бити те се пије, части, до мрака. Срамота је, веле, да кум и узванице оду кући добро непочашћени. Риједак је састанак овај да не буде пијаних, а кума, ако је још слабија каква жена, док тај дан послужи узванице, наново се мора разбољети. Велике, дакле, трошкове чине при овој „стријби“, но срећа је да је то ријеткост, и да се само код неких богатих задржава и то врло мало.

Толиса

Т. Ђ.

48. Крштава се хладном водом. Кожу: нека се дијете „прекали.“

Слатина

Ј. Јф.

49. ...на дан крштења мора и најсиромашнији домаћин позвати на ручак кума, те још уз њега своје сроднике и пријатеље — ту се једе и пије у великој мјери, извргавајући домаћина непотребном и узалудном трошку. У парохији градачачкој био је један примјер по казивању домаћина, да је приликом крштења свога сина више потрошио него о свом вјенчању.

Како се пак овђе одмах послје 15—20 дана обичаје крштавати дјецу, то не само да се домаћин поменути трошком упропашћује него се његова домаћица (породиља) мора прије крштења на 9 дана дићи из бабина и припремати се само да што боље угости свога кума и остале, а посљедица њезиног преухи-

треног устајања јесте та да она мора за то накнадно пасти у постељу, те двоструко за то одлежати (одболовати).

Градачац и околина

Д. Т.

50. Кад се одреди у кући домаћинској дан крштења, онда се с поштењем (с ракијом) иде да се кум позове и да му се кум позове и да му се каже дан крштења. Пошто се дијете крсти (обично код цркве), онда се здрави поштење домаћинско и кумовско, па се ту, како они веле, мало поткријепе; онда се иде кући домаћинској гдје се одржава ручак. Негдје је на крштени дан стрижба и ручак заједно, а негдје се опет други пут позива кум на стрижбу. Сад истом настаје непотребан трошак, пошто породиља, још онаква неодлежана, присуствује ручку, дијелећи том приликом куму и осталој фамилији дарове. На сваком дару, при дијељењу, стоји чаша ракије (обично повелика), коју је без изнимке у реду до дна попити и у такву испражњену нешто од новаца метнути. И у овом обичају највећа је штета пиће без кога, како сам народ вели, нити се може родити, ни умријети...

Милошевац

Д. П.

51. Код крштења већ почиње већи трошак. Позива се родбина, пријатељи и комшије на ручак. Код сиромашнијих и тога нема, дочим кум се облигатно и код сиромаша на неку гозбу тога дана позива.

Модрича

С. П.

52. При крштењу нема штетних обичаја ни много трошка осим што се кумови мало почасте.

Српска Грапска

Ј. Кч.

53. Када се дијете крсти, позове домаћин тога дана комшије на ручак, те их заједно са кумом части, па се том приликом доста ракије потроши. Након тога долази на ред стрижба, када кум подстриже дијете, а том се приликом највише поједе и попије; али овај обичај се по мало већ укида.

Села око Грачанице

П. С.

54. Када се дијете крсти, тога дана позове се кум на вечеру и најближа родбина.

Грачаница

П. С.

55. При крштењу нема трошка осим што се кумови мало почасте.

Кожухе

П. Кч.

56. Крштење је скопчано такође са доста великим трошком. Убрајајући домаћин овај догађај у своју породичну радост, он хоће да је подијели и са својим ближњима. Зато осим кума и куме позива он на ово своје весеље и своје комшије. Па како код нас никако гозба не може проћи без пијанке, тако и овдје ракија заузима најчасније мјесто. У задње доба како се и

крштење обавља код цркава, и оно, изгледа, обавља се са мање трошка и халабуке...

Осјечани Ђ. П.

57. Крштење се обавља код цркве са мало трошка и уопште доста трезвено.

Бољанић М. Сф.

58. У неким махалама неће да даду крстити дјетета до 2 мјесеца. Веле, „не држе се дјеца“ кад се одмах крсте. О крштењу обично зазову поред кума и осталу својту и комшије, те иза крштења часте се, једу и пију читавог дана.

Возућа Ђ. Л.

59. Код крштења прилично иде, само простија маса лута још код надијевања имена новорођенчету, јер хоће туђинско име, које им је неко од покојних имао, па се тешко од тога одвраћају. Поред прије прописаних имена, требало би још једанпут опширније прописати сва мушка и женска имена...

Јања Т. Бк.

60. Приликом крштења много троше на јело и пиће тако да и најсиромашнији потроши 10 К. а имућнији по 30—60 К. Том приликом доноси кум, сусједи, пријатељи и остала родбина новорођеноме дарове, и то се све за вријеме јела износи и показује шта је који донио.

Вел. Обарска Ђ. О.

61. Приликом крштења многи неће да им се дјеца заједно крсте по двоје, троје или више, изговарајући се да онда дјеца морају умријети.

Дворови С. С.

62. ...обичај је да се дјеца већином кроз 5 до 10 дана пошље рођења крштавају. Том приликом зазива се кум и још неколико комшија. Кум крштеног доноси тада колач и 1 л. ракије, те се приликом софре кум новорођенчета и отац дјетињи или старјешина из куће најприје пољубе и један другом узајамно наздрављају и честитају кумовање. Пошље тога кум дарује кумче новцем од 1—2 К., а кума-матер новорођенчета даје дар куму: кошуљу или чарапе. И други гости дарују новорођено дијете новцем од 5 до 10 хелера. Гошћење траје 2 до 3 сата, а трошак износи 10 до 25 К.

Батковић Ц. Ш.

63. Кад се закаже крштење, онда се коље крме или јање, ако има, или у противном случају закољу тукa и кокошију, ако је мрсни дан, а ако је посни, онда се припери доста посна јела, а ракије мора бити доста, па се позову комшије, те чим се обави крштење, засједу јести и пити док се не изопијају, те се обично после свађају за зијање, живицу и друго. Из комшилука, кад знаду да ће бити крштење, неће ни један онај дан

отићи од куће није, већ чекају кад ће их с пљоском позвати, те чим их зовну, иду и остављају сваки посао, па да је и вршај.  
Забрђе А. Г.

64. При крштењу постоји обичај да се уз кума позове још који од комшија на част. Тај се обичај зове „даривање с кумом“, јер кум дарива дијете новцем — обично сребрним, а кума дарива кума даром — обично кошуљом. Тај се обичај полако искорјењује, јер га врше обично уз који празник, највише уз крсно име, тј. кад је домаћину најлакше, јер се и иначе припреми за трошак.  
Бродац М. Ј. — С. П.

65. Послије 7—8 дана (од рођења), преко љета, недјељама и празницима, а зими и радним данима, крсте младенца. Ако је дијете здраво и нема велике студени, крштава се у цркви, а у противним приликама код куће. При крштењу кумује најчешће и обично мушкарац, породични, односно вјенчани кум. Након свршетка обреда иду кући и тамо се изда ручак. Кум донесе на крштење кумчету „крсницу“ чиста платна, у које свештеник послије купања дијете прво умота. Кумовој кући донесе: кумовски колач, чутуру (боцу) ракије, и још по коју милошту: јабука, крушака, земичака, сапуна, шећера (бонбона). За ручком послије треће чаше — здравице, долибаша (столоравнатељ) отвара чутуру кумову и здрави за сретна кумства, напије се из ње те је дода домаћину. Кумови се најприје пољубе а затим се куцају и пију: домаћин из чутуре кумове, а кум из чаше — чутуре домаћинове.

Кумовски колач ломи долибаша преко своје главе. Кад је свештеник ту, онда га он расијече унакрст... Гозба на крштењу врши се у ужем кругу, кум и два три сусједа, те не изнаша великог трошка...

Сви присутни, а родбина и прије и пошље крштења, дарују дијете: први у јабуку при трпези, а други на чело...  
Црњелово С. М.

### Стрижба

66. Послије крштења касније буде „стрижба“, која нема никаква смисла, пошто је дијете пострижено при крштењу. Изгледа, да је „стрижба“ близу „шишаном кумству“ као да кум није довољно кум ако се још и ово народно крштење, „стрижба“, није обавила.

Слатина

Ј. Јф.

67. Кад се крштење обави, после кад му испадне прилика, зове кума на „стрижбу“. Кум поведе још уза се по четверо, и ту се дарови дају, а домаћин велику част и трошак чини, више него кад је крштење.

Раковац

Ј. К.

68. Као луксузан, а сасвим без основа, јесте обичај стрижба, која бива често и с дјететом од 7 година (кум стриже кумче унакрст и диже га „до греде“). На стрижбу иде кум (дјетињи) с фамилијом. Његова жена носи цијелој кумовој кући (свој чељади) дарова, бошчалуке и др. и још носе много јело и пиће (обично се носи заклан брав). Кума (дјечија мати) такве исте дарове даје свој кумовој чељади. За ове дарове кум (васпријемник) даје свима кумама у кући у новцу „уздарицу“ (5—10 круна), а тако исто опет кум (домаћин) даје својим кумама „уздарицу“.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

69. Луксузан и без основа обичај јест „стрижба“, која се обавља често и на дјетету од 7—8 година. Кум стриже кумче унакрст и подиже говорећи: „кум(а) до греде, коса до пете“.

На стрижбу иде кум дјечији с фамилијом. Они носе много пића и јела (обично заклана брава) и свима укућанима дарове, а таквим истим даровима дарује дјечија мати сву кумову чељад. Кумови за те дарове дају свима одраслим кумама уздарицу у новцу (5—10 к.)

Кожухе

П. Кч.

70. Стрижба је врло скуп обичај, при ком се много поједе а још више попије. Осим тога је без икакве сврхе, па ни сам народ не зна зашто га још држи. Али како постају сваким даном све сиромашнији, многи и овај обичај полако напуштају, те ће га са развитком просвјете у народу мало по мало и нестати.

На стрижбу долази кум и кума и са собом још поведу по једно или двоје комшинске чељади. Кума дарива кумче кошуљом, а кума, мати дјетиња, дарива кума кошуљом, вуненом торбицом, дуванском кутијом, паклићем дувана, цигарлуком и чашом пуном ракије. Кум, тај дар примајући од кума, прелива ракијом унакрст и кума даје куми дар у новцу. Кум дјетињи као дар куму, оцу дјетињем, доноси један велики хљеб и на њему обично бипца и плоску ракије, а и свако кућно чељаде добива по мањи дар.

Осјечани

Ђ. П.

### Одгајање дјетета

71. Одгајање дјецe у простијим и сиромашнијим домовима врло је слабо. Томе се не поклања готово никаква пажња, особито што се тиче хране и чистоће. Ако не може мајка да доји дијете не пази много на храну, него му даје више пута и укварену (нпр. млијеко почело киснути, студено), а гдје мајка доји гријешу у том што из неразборитости дојку трпа дјетету у уста чим заплаче, те се дијете прехрану, и у оба случаја настају катарии стомака и цријева, због чега много дијете погине, особито у љетно доба. На чистоћу одијела, пелена а и самог дјетета слабо се пази. Неке матере и не купају своју дјецу редовно. У овом влада предрасуда

да не ваља дијете купати послѣје крштења седам, па и 40 дана, јер би се тобоже благодат сапрала. Нечистоћа је прави узрок, који изазива многе епидемичне болести, што такову дјецу, па и многу другу здраву, путем заразе с овог свијета уклоне.

Кад дјеца проговоре, многи родитељи не пазе на своје ријечи, које пред дјецом изговарају, него псују, па на жалост видио сам случајева, да дјецу уче да што опсују, те се онда радују и поносе тим неваљалством.

Боље куће и интеллигентнији родитељи боље пазе и на храну, чистоћу и васпитање своје дјеце.

Тузла

К. Д.

72. Новорођенче врло мало пазе и негују. Има таквих жена које, нешто из лијености а нешто и због рада, толико запусте у првим мјесецима дијете, да оно већ у првој години закржља и, ако остане у животу, тек у трећој а негдје и у четвртој години прохода. Жалосно је виђети таково дијете: сама кост и кожа, а само повећа глава показује да је старије и да му има двије до три године...

Пожарница

Д. Н.

73. Одгој дјеце по селима много је занемарен особито што се тиче здравствене стране. Правила о чувању здравља и о лијечењу дјеце врло су слабо позната, због чега је и помор дјеце по селима врло велики.

Јабланица (Мачковац)

М. Ј.

74. Премда мајка доји дијете, опет му за вријеме поста не да крављега млијека, говорећи: нећу га мрсити.

Дувница

П. М.

75. Одгајање дјеце је врло рђаво. Дају му хране слабо а држе га нечисто. Кад дијете поболијева, најприје се мисли да није уречено или да се није што препало. Дјеци бају, саливају страву и мјере крајчицу мјесто да траже љекара.

Растошница (Прибој)

С. Г.

76. Уторком и петком не купају дјецу, особито мушку.

Пришивају разне ситне ствари на капице или га гаре по лицу да се не би урекло.

Кад носе дијете ноћу, носе уз њега хљеба и соли да га не устријели што ноћу.

О Ивањ-дану вежу црвене кончиће на руку да се сачува од костобоље. Ово чине и одраслим.

На Ђурђев-дан љуљају се дјеца прије сунца и купају да се сачувају од грознице.

Отац и мајка не смију нишати дијете: умријеће.

Ако дијете задуго не проговори, онда му у воденици замијесе колач чекталом, или га поје водом из звона да прије проговори.

Ако дијете има врисак — плач, онда га поје водом што из чепина исциједе.

Прибој

Ј. Ј.

77. Чим се дијете роди, обично се онако вруће окупа у хладној води да би било чврсто. Ово се често и доцније понавља при сваком купању и прању ђетињем и то обично пред кућом напољу, било љето, била зима.

Пошто мати дјетиња нема одмах млијека, доји дијете прва два-три дана друга која жена која има на сиси дијете од годину и више дана. Дијете такво млијеко обично избљује, јер је за њега маленог прејако, или му шкоди на који други начин. Дијете се при повијању сувише јако стеже. Чим мати подоји дијете, метне га у бешику (која је склепана), баци по њему какву прашњиву и нечисту поњаву (и то по глави, те она прашина пада дјетету у уста, нос, очи и уши), те га стане љуљати, односно дрмати, јер је бешика оздо неравна, а такођер и патос, који је обично од земље. Дијете све одскаче у бешици и вришти, али пошто му се већ мозак заврти, мора да заспи. Тако успавано у бешици дијете метне за фуруну, која се, ако је зимско доба, тако угријала, да дијете обично добије фрас и умре здраво здравцато, или не може да спава, него се дере и вришти. Тада, ако није крштено, трче попу да поп одмах иде и дијете крсти, а ако је крштено, иду гатарама, којима понесу брашна, меса, ракије, новаца итд., турском хоџи да му запише итд.

Кад се дијете одбије од сисе (обично од годину дана), мора уз пост као и остала чељад постити и јести скоро све, што и остали једу. Кад још мало поодрасте, дају му црне кафе и ракије да пије.

Чим дијете почне говорити, уче га у шали да опсује оцу матер и матери оца, плаше га попом: „Ето попа, убиће те поп, одсјећи ће ти језик“. Зато чим и одрасло дијете угледа свештеника, бјежи од њега и вришти.

Родитељи и укућани говоре пред дјецом свашта и о свачем, свађају се, псују и руже. — Зато кад дијете пође у школу, већ зна много што-шта опсовати, коју срамну ријеч рећи, зна и хоће ракије да пије, и тако дјеца, још као ђаци у школи, почну једно другом псовати оца, матер, свеца и срамне ријечи говорити...

Јасеница (Козлук)

П. О.

78. Псовка, свађа међу супрузима, оговарање, пијанчење, кавга са комшијама и сусједима јесу свагдања душевна храна, којом се хране невине душе дјетиње.

Околина Брчког

Кол.

79. Врло мало обрађају пажње и бриге на одгој дјетета: дају им да једу свашта, а и од прехладе их слабо чувају, те због тога многа и животом плате или врло окржљаве. Што тако наш народ дјецу одгаја, мора се признати да је узрок и његово слабо материјално стање с једне, и јединост у кући, па нема



мати времена због другог пољског и кућног рада више обраћати пажње своје дјетету, с друге стране...

Црквина

С. Л.

80. Одгајање дјеце сасвим је убитачно и штетно по дјечије здравље, јер га мајка у толико времена опере и преобуче. Каткад га остави у бешици само, а оно од великог плача и дреке сасвим изнемогне. А понајвише је убитачност по наш тежачки сталез, што своје домове у великој нечистоћи држи, и у том погледу понајвише се дјеца убијају. Још имаде код пуно њих обичаја да своју дјецу у бешици на велике празнике ракијом из чашице којом су родитељи пили залијевају, велећи да им је тај адет од старијих остао.

Доњи Скугрић

М. М.

81. Има у многим сеоским кућама обичај говорити срамне ријечи и псовке пред дјецом што послуже и у крв дјеци уће и не може искоријенити лако.

Бос. Шамац

Д. Д.

82. Што се тиче његовања дјеце, никаква се њега не поклања, те се већином одаје сујевјерју, међући на дијете парице, спужиће, записе и др. од урока, изједа и других разних болести. Кад је дијете теже болесно, дође и свештенику да му чита молитву, јер, пошто је која баба загасила воду, траву од изједи дала, прогатала, сад је ђак казао да треба молитва.

Срећа је ипак да је мали број смртних случајева, односно мањи него што је био иако је „доњи“ (тј. Т. Ђ.) опомињао и препоручивао чистоћу, прање и кречење кућа, тако да је и приликом освећења водике прегледао дјецу да ли су очешљана и чиста, и завирујући у бешике налазио труло сијено и сламу учрвљану, што данас више нема, јер уз сваки пост чисте куће и мажу. И иначе је чист зрак помогао броју живих. Гдје није чисто ту се пријетило да се више водика светити неће, при том још да дјеца морају опрана и очешљана бити. У том је постигнут успјех.

Толиса

Т. Ђ.

83. Дјеци не посвећују велике пажње. Још у првој години већ их привикавају посту, тако да је страхота погледати блиједа лица, зашиљене носиће и велике трбушчиће дјетиње. Дјеца се више дресирају него васпитавају. Пред дјецом се опијају, разговарају свашта и псују. О дјеци као млађима имају појмове, као да их је бог дао само да служе родитеље, па послуже што им буде.

У овим крајевима већ се развија свијест да треба дјецу давати на занате и трговину, али ипак споро то продире, јер их доста има који имају по неколико синова а мало земље а ипак им не пада на ум да се побрину за будућност своје дјеце.

Слатина

Ј. Јф.

84. У здравственом погледу наш народ, нарочито тежачки, ни најмање не обраћа пажњу на чистоћу своје дјеце. Тако нпр. умјесто да своју дјецу купају сваки дан бар до 1 године и у чисту крпу их завијају, они их само једном мјесечно чисте, затим их завијају у знојаву кошуљу своју или свога мужа, те их тим начином извргавају заразним болестима. Код одраслије дјеце има рђав обичај да им родитељи дозвољавају забаву са псима и мачкама. Чак дотле тјерају да својој дјечи допуштају да са овим животињама у једној постељи спавају. За вријеме заразне болести у кући своју здраву дјецу мешају са болесном, не раздвајају их ни од јела, ни постеље и тиме их извргавају опасности.

Градачац и околина

Д. Т.

85. Што се пак тиче васпитања дјеце до похађања школе наш народ ни најмање не обраћа ни у ком погледу на то пажњу како би своју дјецу васпитавао бар у најпримитивнијем облику и као такове предао их школи, гдје би се педагошким начином спремали за честите и ваљане грађане. Тако нпр. не само да не пазе на начин говора, шта и како говоре, него тако далеко иду да пред својом дјецом свакакове гадне и рђаве ријечи изговарају, свађају се и туку пред њима и тиме свакако по наклоњеној дјечијој природи, уливају у њих све оно што је рђаво, јер опће је познато правило: „Шта раде дјеца? — Шта виде од оца“, затим своју дјецу пуштају у друштво неваљале дјеце у ком се колу и најчеститије дијете поквари (С ким се, онакав си). Осим тога (тежачки елеменат) слабо или никако не шаљу своју дјецу у школу, сматрајући је као непотребну (сувишну) институцију, те им тако млађи нараштај слијеп код очију кроз цио живот остане.

Ону пак дјецу која су можебитним случајем довршила основну школу, употребљују за различите своје потребне и непотребне послове, умјесто да онај нпр. сиромашни отац, који је обасут већим бројем дјеце, некоју дјецу пошаље на изучавање корисних и ваљаних заната и трговине, па да их образује за честите и ваљане грађане те да користе и себи и народу своме, а специјално да он себи и своме рђавоме материјалном стању тиме олакша. Он то не чини, него их по својој смрти остави саме себи да се као сиромашни кроз цио вијек унесреће.

Градачац и околина

Д. Т.

86. Одгајање дјеце је код нашег народа никакво, а то се види по самој младежи, која је већим дијелом сурова, нерелигиозна, бестидна, у ношњи раскошна, а почиње се подвргавати страном утицају (што се види по ношењу сунцобрана, ципела, запрега итд.) Наша је младеж неокалемљена воћка, која као таква не може давати корисног и здравог плода. Исто тако религиозно је васпитање дјеце на врло ниском степену, јер мати само зна своме дјетету рећи: „Казаћу те попу, па ће ти језик . . .“ итд. — тако да је свештеник за нашу дјецу као Ханибал за римску.

Дјеца су осуђена да у младости само очима гледају угљевље, грашке, записе итд. а ушима да слушају псовку, грдњу, клетву.

Милошевац

Д. П.

87. Што се тиче одгоја народног подмлатка напомињем да је домаћи одгој и код наших варошана доста слаб и „фалш-културан“. Дјеца код куће а и у друштву чују и виде таквих ријечи и дјела, која га саблажњавају. Ту се не узима у обзир оно педагошко начело по коме добар примјер (углед) може највише у васпитању учинити док зао примјер може најбоље дијете покварити. Данашња борба за насушни хљеб присиљава родитеље да им дјеца „не плету kotaц ко и отац“, него их шаљу по свршеној основној школи на даље науке, а особито на занате. Одавде их је доста отишло преко „Привредника“ на занате, али више иду на занат без посредовања „Привредниковог“.

Модрича

С. П.

88. Више-мање дјеца се угледају у своје родитеље како их васпитавају а то им је што дају дјеци пиће, особито кад су у госте дошли или кад су болесна.

Раковац

Ј. К.

89. Често је давање пића дјечи, каве, непажња при разговору у присуству дјеце, псовка, на што се дјеца брзо навикавају.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

90. При одгајању је често давање пића, каве, псовка и непажња при разговору у присуству дјеце.

Кожухе

П. Кч.

91. Дјецу одгајају обичним сељачким начином коме треба пожељети још доста и с моралне и са здравствене стране.

Бољанић

М. Сф.

92. При крштењу нема рђавих обичаја изузев велике употребе алкохола, но при узгајању има много мана и погрешака, а нарочито се дјеца не његују и не држе у чистоћи због чега су већином кржљава. Ова опет погрешка води другој: што при лијечењу кржљаве дјеце не траже лијечника нити употребљавају какве домаће медикаменте него прибјегавају сујевјерном гатању и бајању.

Хрге

Г. Г.

93. Са одгајањем дјеце врло рђаво стоји; томе су криви једино родитељи који их испочетка ничему добром не науче, па их се последије отресају, такви родитељи, осим изнимака, остављају дјецу судбини, владавини и народним установама за старање; особито знаду за „Просвјету“, па би сви тамо хтјели а слабо јој шта прилажу; „Привредник“ им је одвратан, јер тамо треба шегртовати.

Јања

Т. Ђк.

94. Одгајање дјеце код неких је добро, али их има који не пазе на чистоћу, нерадо дају дјецу у школу и на занате, а има понеких родитеља и таквих који уче дијете да пије ракије, да псује, краде и лаже.

Велика Обарска

Ђ. О.

95. На одгој дјеце мало полажу важност, особито их слабо чувају од нечистоће и заразних болести, а у записе вјерују да им то може чувати дјецу од неприлика и других болести.

Дворови

С. С.

96. Код одгајања дјеце више се руководи сујевјерјем неголи здравим разумом.

Бродац

М. Ј. — С. П.

## 2 Просидба, свадба и вјенчање

97. У свим варошима, па и у Тузли, обичај је да се дјевојка испроси. Родитељи заручника са кумом, својом родбином, и у већини случајева позвавши и свештеника, одлазе у кућу дјевојчину и запросе дјевојку. Пошто се обично унапријед знаде да су се момак и дјевојка завољели и да једно за друго драге воље желе поћи, просидба се свршава лако. Кум или који старији члан породице, обично свештеник, пита и родитеље дјевојчине да ли пристају дјевојку дати за момка, а дјевојку да ли драге воље полази за момка. Послије изјаве родитеља и њихове кћери даје кум или најстарији сродник момков „аманет“ — „обиљежје“ (т. ј. прстен са још другим златним накитом, са нешто златног и сребреног новца у свиленој марамици). Дјевојка, узевши обиљежје, цјелива икону и љуби свештеника и остале старије у руку и бива честитање.

Том приликом свештеник сврши и предбрачни испит. Послије се послужује слатко, пиће, колачи, мезе и кафа и настаје сијело и разговор.

Свадбе су по свима варошима, па и у Тузли, врло раскошне и многи се новац забадава избаци. И сиромашнији иза богатијих у тој прилици неће да изостају. Млади се мора скројити вјенчана свилена хаљина, која скупо кошта, а касније се не може употријебити. Свирачи, само ако их има, не смију изостати. На пиће, јело и остале слаткише за свадбу изда се сувише, тако да један сиромах кад се жени, задужи се, да се цијелог живота не може одужити.

Кум, стари сват, дјевер и остали сватови изложени су такође приличном трошку.

Прије неколико година бивало је да се свадба — пијанка по два три дана проводи, но у новије доба мало се више штеди и траје само један дан, но ипак се много и бесмислено новца избаци.

У овој прилици такође је рђав обичај давање дарова сватовима од стране младине, који се састоје из ствари скувих, али које се не дају употријебити, него се опет остављају за дарове

другима, тако да многи новац у тим даровима (као златом везеним марамама, кошуљама, гаћама, свитњацима итд.) лежи бесплодан, а ствари и неупотребљене дугим стајањем пропадају.

Овакове раскоши при свадбама наш народ материјално убијају и ради се полако тумачењем и савјетом и свештеника и разборитијих грађана да се тај раскош докине и свадба што једноставније проводи.

Тузла

К. Д.

98. При женидби има један врло гадан обичај, који не само да материјално руши народ, него и умањује саму светињу брака у очима народа, а то је уцјењивање при мирењу. Те уцене иду од 20 па до 100 и више форинти. Зато се сиромашу тешко и оженити; кога би он хтио, не може га „платити“, јер се не гледа, да ли је он вриједан и вољан, него има ли платити толико и толико мирбе. Брак је, дакле, проста куповина, јер се не узима, ко се воли, него ко се може платити или, у најбољем случају, одведе момак дјевојку без дозволе очеве — некад и непунољетну — и она живи невјенчана у дому женикову по 15 и више дана против свих прописа црквених.

У неким селима има добар обичај да младенци „исповиједају“ свештенику ако имају какву трајну болест, вјерујући да се онда та болест неће завјенчати и последије вјенчања појављивати.

Тумаре

Р. Б.

99. Просидба је ријетка у овој парохији, већ се дјевојка крадом одведе. Само најбогатији одводе испрошену дјевојку, па и од њих се многи нађе да своју кћер испусти из куће да у мраку оде. — Овај народни обичај не би требало укидати, јер народ чува од излишних трошкова. Приликом просидбе троши како момкова тако и дјевојачка кућа. — Са момкове стране иде домаћин и са осам до десет и петнаест просаца да испросе дјевојку и том приликом троши како једна тако и друга страна. И мире се са пријатељем. Дјевојачка кућа мора све ове сватове да дочека, почаст и дарива. Размеђу се с једне и с друге стране тко има мала више и новаца, иако су један и други све од трговаца под велики интерес узели. — Кад се „у мрак“ одводи дјевојка, то је опет договор с обе стране, али искључен је сваки трошак. И ако је без претходне просидбе одведена дјевојка, то ипак, неки прије а неки последије вјенчања младенаца, чине измирења међу новим пријатељима. Тај мир стоји у овој парохији од 50—350 круна, што има да плати младожењин старјешина дјевојачким родитељима или родбини. За тај новац купи се дјевојачка отпремнина и доноси се за дјевојком у дом младожење. Ту су различити дарови који се свима у дому дијеле: има их употребљивих а има их који се оставе у сандук да ту чекају другу прилику, кад ће се опет на дар другоме носити.

Како дарови приликом просидбе и пилава, тако и приликом крштења дају се скоро наизмјенично, тако је само трговац добио

од једне и друге стране а користи нити је имала једна па ни друга страна.

Рђав је обичај да зетови оне куће у којој се свадба одржава попну се на кров куће и, пријетећи да ће кућу запалити или што изломити, захтијевају од домаћина да им што даде да закољу. Ту се они исказују као неки власници пунчева дома, па нешто у асилуку а нешто у пијаном стању, учине домаћину доста штете, јер има случајева гдје се могло и на пијевцу разминуту, али има гдје је крме од 40 ока, ован или велико јуне платило то бјеснило и домаћин имао штету од 50—100 круна...

Ниђе се не штеди колико на вјенчању. Ако је и најбољи газда, он не жали на миру много новаца дати, на пиће и јело много потрошити, свираче најмити, али жали свом свештенику оно платити што га спада и од тога му гледа коју круну одбити...

Кад дођу с младенцима сватови не улазе у цркву и не присуствују вјенчању, већ у порти пију, пјевају и банче...

Пожарница

Д. Н.

100. Много се пије и троши. Чајо иде од куће до куће, па му свака кућа даје по кокош или ороза. Сватови се уцјењују за коње и опрему кад полазе од куће удавачине. Приликом мирбе родитељи или старатељи траже за удавачу у име мирбе одштету у новцу, која се у више случајева може назвати правом уцјеном.

Пурачић

П. К.

101. Ништа тако не упропашћује наш народ као свадбе. Кад је свадба, онда се сви натјечу ко ће кога надмашити у разметању и трошку. Не плаши се онда нико ни задуживања: „Боже здравља, накнадиће се! Та није ни ово веселје сваке године, већ једноч га сад дочекали, па бог зна хоћемо ли друго доживјети!“

Већ онога дана кад је дјевојка испрошена чини се договор какво ће јој одијело и накит будући свекар набавити. Ту неизоставно морају бити минђуше од срме, па позлаћене гривне од чистог сребра, па онда павте узбашлије, а на ноге „кајсар јеменије“. Не пристаје ли свекар на ово, онда од свадбе ништа нема. Такво рухо стане често пута и до 300 круна, а за то ће се сиромаш будући свекар и са пошљедњим и јединим јармом волова морати растати.

Па тек сама свадба! Ту се већ уочи онога дана, када треба по дјевојку поћи, свати скупљају у дому младожењину. Читаву се ноћ пије и баљезга, а јањци и кокоши немилице троше.

Прије него што дјевојку свати поведу, мора се будући свекар са новим пријатељем „помирити“. За тај „мир“ мора се у новцу дати најмање 60 круна, а често и по 200 круна. Осим тога је будући свекар дужан при поласку све укућане новог пријатеља — мушкиње и женскиње — новцем даривати. И ту се често потроши до 50 круна. Ако ли се, по својој несрећи, покаже при томе шкрт и стиснуте руке, тешко њему — и десето ће село знати за ту срамоту!

Тек по повратку сватова у дом младожењин настаје прави лом. Ту већ нема мјере расипању. „Пушке пучу, врте се пецива“, а сиромаш домаћин мора да без роптања гледа како се његова дугогодишњим радом стечена имовина немилице баца и упропашћује. Мора да гледа и да ћути.

Сјутрадан разилазе се касно пред ноћ сватови својим кућама, а домаћину се тек тада указује његово биједно стање у правој и вјерној слици. Тавани се испразнили, а у хамбару „вије 7 вјетрова“. А и у тору је слабо шта остало, и оно што је остало мора се продати, да се хљеба набави и кућа издржи.

Када се из цркве полије вјенчања врате кући, држи се увече „пилав“. Састану се момци и дјевојке из тога и из оближњих села, ту до пред зору играју и пјевају, а у зору „свак' на своју страну“.

... Многи домаћини ове парохије, а особито сиротиња, ради (су) да се ови зли обичаји какогод измијене или посве укину. Али је мука у томе што нико неће први да отпочне...

Кладањ

М. С.

102. У овој парохији ријетко се дјевојка испроси, него крадом цуру доведу у кућу, те је невјенчана док се први пут огласи у цркви. Утом ће се пријатељи помирити, од 30 до 60 форинти и више по могућству пријатељ ће узети, послије вјенчања и пилав, јер је народ у овој парохији одвише понешен за пићем — ракијом. При вјенчању ће свештеник узети цркви једну круну или двије — и то им је жао.

Јасеница (код Тузле)

Ј. Л.

103. Свадбе се одржавају по два дана, те се даје и вечера и ручак обадва дана а посјетилаца буде врло много, тако да се поједе и попије све што се има у кући, а већина их се задужи да би трошкове имали, и тако многи материјално сасвим пропаду.

Измирење пријатеља бива када дјевојчин отац узима од свог пријатеља (момкова оца) на тзв. мир велику суму новаца за куповање дарова дјевојчаних: од 80—150 форинти.

Ти се дарови купују и за даљње рођаке, пријатеље и кумове и тако се тај новац потроши. Ником нема користи од малих дарова, а момков отац истроши се и материјално упропасти.

Миросавачка (Мачковац)

Р. М.

104. О просидби узму родитељи или старатељи најмање 60 круна за дјевојку а највише 300 круна.

О свадби по три дана пирују (пилаве) и ту од 100—300 круна потроше.

Млатка мора се одмах послије вјенчања преклоњати и то најмање 6 мјесеци.

Дувница

П. М.

105. О просидби обичај је да момак плаћа родитељима дјевојчиним своту за коју се наредe. Требало би укинути ово као једну врсту продаје ђевојака, јер се не слаже са човјечјим достојанством. Честа је појава да ђевојка пребјегне момку или да момак украде ђевојку. Но, тај обичај „ускакања“ има и своју добру економску страну, јер се родитељи ђевојчини а и момкови сачувају од излишних трошкова око прстеновања, заручивања. Кад дођу свати по ђевојку, она се крије од њих све док је не поведу. Кад дјевојку доведу у кућу са вјенчања, одведу је најприје пред огњиште да га пољуби... Исто је и ово: изнесу пред њу решето жита, да га проспе преко себе и изнесу пред младу „наконче“ да га узме у руке.

О свадби и вјенчању... млада мора цио први дан, а и најмању руку око 200 круна, а и најсиромашнији потрошиће бар 100 круна док проведе свадбу.

Растошница (Прибој)

С. Г.

106. Кад дјевер прстенује снају, метне прстен у пуну чашу воде, завије руку марамом, вади прстен, навлачи прстен снаји на сваки прст. Прекрстивши младу трипут, остави прстен на кажипрсту, онда се напију воде из чаше.

Кад се дјевојка води из куће, на првом потоку баца мараму и новац у воду, бродарину плаћа.

На вјенчању при обилажењу око стола, дјевојка гледа да очепи момка да буде под њезиним упливом.

Младожења даје дјевојци тзв. „јабуку“ од 10—25 дуката. Без дуката и најсиромашнија неће да пође.

Најгори је обичај при просидби „мирба“, гдје просци морају давати толико новаца, колико захтијевају родитељи, од 50 до 300 круна, те сматрају, као неки понос, који више узме.

Родитељи дјевојачки траже да им се кћери узму хаљине, а највише такве да нијесу ни потребне ни корисне, а доста скупе.

Свадба се држи по два-три дана, ту се троши немилце, пије, пролива, руши, обара, очита штета прави, тако да се по 400—600 круна сруши.

Прибој

Ј. Ј.

107. Просидба. Рђав је обичај уцјена дјевојке, кад се узме за дјевојку по 100—200 фор., тобоже да јој се спрема купи. Међутим, ријеткост је да онај који је примио новце за дјевојку изда све те новце за спрему, него половину и више задржи за себе. Кад се дјевојка испроси, одмах се и води, а још се води неиспрошена, па послије момак, односно отац момков, иде оцу ђевојчином па је проси од њега и мири се с њим (мирба).

Младенци не долазе на предбрачни испит.

О свадби и вјенчању... млада мора цио први дан, а и други стајати, више се пута сваком свату поклонити и сваког свата пољубити: старе људе у руку, а младе у образ. Најгори је пак обичај прекомјерно пиће, које је овдје у много већој мјери и много више их се искупи него о крштењу.



Доцкан долазе на вјенчање и хоће да се цјењају са свештеником при плаћању вјенчања.

Јасенице (Козлук)

П. О.

108. У овој парохији ријетке су просидбе, обично се момак и дјевојка загледају и сами заволе, или преко ходоша, који нахвали момка и дјевојку, те без приволе и питања родитеља сама дјевојка пође за момка. Том приликом кад сватови доведу дјевојку мало се провеселе и разиђу без каквог трошка.

Послије се пријатељи мире између себе и нагађају за уцјену од најмање 10, 20, 30, 40, 50 до 100 форинти, а према томе и ђевојка донесе дарове за цијелу кућну чељад, као и за кума, старог свата, ђевера и фамилију на страни.

Ђевојка по старом обичају и нама свом обично тражи јабуку у злату, 5, 10, 12, 15 до 20 дуката, ако су новци дотичног, остају ђевојци, тј. неви, те се кити њима. Ако су пак туђи, узети у наруч, обично од кума се узима, тај се новац по вјенчању обично с плачем враћа куму натраг. То је врлина што је кум куму позајмио новце, али је и мана што је преварио дјевојку да пође за њега због новца.

О свадби и вјенчању, позове домаћин на весеље комшије, неки по села, неки читаво село, сву својту са стране, из других села. Што је кућа богатија, боља је припрема и дочек са јелом и пићем, али и комшије и фамилија донесу принос и дарове као: питу, колач, плоску ракије; кум, стари сват, ђевер, ако је са стране, фамилија и комшије донесу и боље крме, овна, тукца, кокош, итд. Тим помогну домаћину весеље. За софром дарују снају у леђен, те је овај обичај бољи, него онај што плати свираче по 20—30 форинти, а свештенику нема вјенчанице да плати.

Скочић

П. Ј.

109. Ријетко иду дјевојачкој кући ради просидбе, него дјевојку уз пристанак њезин одведу кријући од старијих, па доцније неколики из момкове породице иду дјевојачком дому на „мир“ (мирбу) и погађају се с новим пријатељем за висину мира од 80—250 круна. Кад новце изброје и на синију метну, онда се истом ижљубе и ракијају и од тада су пријатељи. При свадбеном ручку дају приносе кум, стари сват, долибаша, војвода итд. Приноси су: ћуран или прасе, погача, пита, плоска ракије. Дјевојчини родитељи за добивени на миру новац купе 2 сарајевска зелена сандука, платна, ибрик с леђеном итд. При свадби се необично много изготови јела и потроши пића, јер долазе и накупе се сви из села, и мушко и женско.

Зворник (села)

Д. О.

110. Отац кћерку продаје пријатељу за новац. Мирба је услов добрих односа између пријатеља. Што је пасмина, односно кућа боља, то је и цијена већа; сиротиња се мири с форинтом и плоском ракије. И сељак, истина, устаје данас против ове мирбе,

но не зато што је он свјестан, да то куповање понижава род људски, него зато, што је осиротио, па не може и сина женити и туђу кћер удавати у исто вријеме. (За примљени новац пријатељ обично купује рухо кћери својој).

Просидба и свадба материјално доста убија сељака. Данас, кад је сељак оголио, није ријеткост да појединац прода посљедњег вола и краву, па за свадбу и просидбу утуче. А зашто је то? Такмичење међу собом ко ће боље, а и подговарање и шаптање чаршијског капитала: ти си кољеновић, де ти тако и овако, шта ту жалити кад се само једном живи! — сугеришу га, и он прави тај вратоломни скок.

Околина Брчког

Кол.

111. При прошњи дјевојке и свадби има прилично трошкова, али је свакако мањи трошак о свадби него што је био прије, јер не прави свекар алибаду и шкутељку дјевојци као прије, већ лијеп гуњић, гуњ, павте, тканицу и ципеле. Отац цурски узима мирбе од пријатеља према спреми цурској од 10 до 70 форинти и још којешта.

При вјечању има ова гатка: на вјенчању млада вреба прилику да стане својом ногом на ђувегијину, с намјером да јој ђувегија буде покоран и под ногом; и не даду да руке једно другом при вјечању стежу, јер, веле, невјеста ће тешко дјецу рађати и са њима тешко растајати се при порођају.

Г. Жабар

М. Ст.

112. Једно од највећих зала што наш народ материјално а и здравствено штети и убија јесте просидба и свадба. Момак дјевојку обиљежи те том приликом даде јабуку са 5—6 дуката са плоском ракије или вина. Кашње пођу на просидбу, те тада понесу печено крме, петаче ракије и даду још опет толико новца, колико су јој на обиљежју дали, а често и више. Најзад долази мирба када полази момков старјешина дјевојци и дјевојчином старјешини и тада се опет понесе печено крме, овећи суд ракије и даде се толико новаца, колико дјевојчин старјешина потражи, а то је обично од 50—100 круна, често и више. Момков старјешина тада захтијева колико и какве дарове има дјевојка да понесе собом.

Како се види, док се све ово обави, мора момкова кућа да потроши најмање око 200—300 круна, а трошак тек настаје приликом свадбе и вјенчања када позове толике сватове, закоље неколико свиња, а уз то још бар краву или вола, поред тога припреми разних других јестива, а нарочито много пића — обично ракије, која се увијек и у свако доба пије. Дакле, док се потпуно једна свадба обави, мора се потрошити најмање 500—600 круна, а та сума не само што по који пут изнаша имање момкове куће, но се пређе и граница његова иметка, те се мора тада и задужити и на тај начин кућа ако не пропадне

коначно, а оно сигурно за неколико година мора силно оскудјевати.

Црквина

С. Ј.

113. Приликом просидбе више их дјевојку украду него што испросе. Касније 3—5 дана женикови родитељи или старатељи иду кући дјевојчиној са малим поштењем, и уговором када ће и коју вечер доћи са већим поштењем — буретом ракије најмање од 10 ока и печенијем крметом од 15—20 ока и једним великим хљебом, и колико имаде жеников отац своме пријатељу мирбе донијети. Мирба је на овај начин: најсиромашнији од 15—20 круна, средњи од 40—50 а најимућнији од 80—120 круна. Дакле, као што је и блаженопочивши господин митрополит Николај Мандић, од 9 маја 1894 бр. 168 у својој наредби изрекао да та злоупотреба већ на небо вапије и доспјела је да је заведено право куповање и продавање нарочито женске дјеце као што и јесте тако код нашега тежачкога сталеза.

Свадба је скопчана са великим трошковима. Био богат, био сиромаш, не разликује се, те за то се велика штета наноси при свакој свадби.

Вјенчање се обично обавља у цркви.

Доњи Скугрић

М. М.

114. Догађа се да дјевојка украде се од радитеља и старијих својих и оде за момка. Тиме увриједи и осрамоти оца и фамилију. Иза тога последије наступа по обичају „мирба“: иште поробљени, управо преварени отац, од ненаданог а суђеног пријатеља 100—200 круна, и сваком по кући и на страни својти, неком јечерму, неком ципеле, неком мараму итд., итд. док упропасти свог веселог пријатеља, а тим и своју ћерку унесрећи.

Пореврице

Ђ. С.

115. О просидби је обичај најприје ићи „однијети паре“ к дјевојачкој кући, па уговорити дан прошње и тек други пут ићи на прошњу, за што много треба и трошка и дангубе.

О свадби најприје се дају дарови и уздарје та тзв. мирба.

Што се вјенчања тиче, нема се шта рећи.

Бос. Шамац

Д. Д.

116. Приликом просидбе, свадбе и вјенчања ракија игра прву улогу, па мирба, док пријатељ плати пријатељу од најмање 20—200 круна, узме дјевојци хаљине, што она или њени родитељи или стари траже, а женикова страна неће да се „срамоти“ па ма се све задужила. Обично се хвале како му је тај и тај трговац, код којег пазарује доста, обећао да ће му дати све шта треба пак и новаца готових кад затражи. Тако једна свадба док до вјенчања дође кошта толико, да је ето све накнадио и може накнадити, само попу вјенчање некако тешко и нема да плати, тако да и оном најсиромашнијем 5—6 круна је много, те се цјењка и погађа. . .

Послије вјенчања пак ни „пир“ чинити није тешко, и по села, а и читаво некад зовнути. Крава, во, јунац, крме, ракија почена на „један ред“ мора бити. То кошта и до 200 круна, а нева ће новца добити 20—30—40 круна...

Нова млада о вјенчању или по вјенчању кад је „пир“, служи, дочекује и испраћа, љуби руке „оне јабуке ради“. Тако на вјенчању и пиру не спавајући, ако је још зима а она лако обучена („а млади није зима“) прехлади се, озебе и многа се разболи па убрзо, док још бабине отрачи, у гроб често легне. Стари се тада туже како је ова младеж нездрава, особито женске, и како је прије све боље било а свијет здравији и јачи био.

Толиса

Т. Ђ.

117. У већини случајева дјевојке се краду. Чешће то бива са знањем старијих да би избјегли трошак. Послије „крађе“ долази „мирба“, ваља дјевојку купити, јер иначе отац неће ништа уз њу послати.

Слатина

Ј. Јф.

118. Код просидбе у овамошњем крају, код варошког народа нема се што штетносно примижетити, но што се тиче сеоског народа има једно велико зло, које се од памтивијека увукло у обичај, да просто сеоске куће нема, гдје буде просидба, а да се ово зло не обави, а то је уцјена девојке (мирба).

Када дјевојку или испросе или преведу, дјевојчин отац захтијева од женикова оца извјесну своту новаца (нпр. од 30—200 фор.) за своју кћер. Има и таквих родитеља, који своју кћер даду и за рђаву партију, само ако увиди да је пријатељ пружене руке те да ће моћи више новаца добити. У случају да се не постигне новчани споразум између пријатеља, то отац дјевојчин ништа уз своју кћер од спреме не пошале и уједно са својим пријатељима раскида свако опћење, па му се чак изметне и за непријатеља.

Градачац и околина

Д. Т.

119. Код свадби постоји рђав обичај у нашем народу што су такви обичаји скопчани са великим и непотребним трошковима. На свадби се велика и непотребна количина хране и алкохолног пића потроши, затим велики и непотребни трошкови око кројења скупоцјених хаљина учине. Има случајева, ако се младић намјерава женити, па да би свијет о свадби што боље угостио и почастио, усљед овакова обичаја, извади потребни новац из кога новчаног завода на своје имање, потроши га о свадби и тако се задужи, да цијелог вијека посљедице дуга трпи. Послије, и ако дуг одужи, пати се и мучи се само да дође у свој првобитни нормалан животни пут.

... када полази младожења и млада са сватовима на вјенчање, употребљује том приликом млада разне гатке, нпр.: купање у разним травама, носи разне корјенове са собом на вјенчање, чини разне тјелесне испаде на самом вјенчању итд. а све

с том намјером да у брачном животу има над својим мужем у свим пословима уплив, моћ, престиж.

Градачац и околина

Д. Т.

120. О просидби, свадби, вјенчању уз многу пијанку рђав је обичај и тај што младожењин отац или који други његов старији мора дати дјевојачком старјешини неку одштету (то је тзв. мирење), па ма дјевојка и не била украдена. Та се штета у овој парохији обично намирује свотом од 80—100 Кр. . . .

Дар и спрему што дјевојка донесе платио је младожења давши одштету . . . Једина помоћ, а и добар је обичај овдашњег народа у женидби, да тежаци на дан весеља однесу приносе у ситној стоци, те на тај начин олакшају свадбени трошак, а уједно с тим и плате домаћину што су на тај дан код њега појели и попили.

Милошевац

Д. П.

121. Код просидбе, осим уобичајенога аманета, нема никаквих других уцјена, као што је у селима обичај. Просидба, свадба и вјенчање чини се са великим трошком што је узрок да се сиромашни варошки свијет слабо и жени.

Модрича

С. П.

122. Кад момак дјевојку проси, мора дати дјевојци обиљежје 5—10 дуката најмање. Ако ли она хоће, а родитељи неће, мора је крадом одвести и, кад дође вријеме да се с пријатељем помири, пријатељ га уцјењује 10—50 фор. и онда се помире па је ту част и пиће.

Кад се вјенчава, онда само буде свештеник, кум, стари сват и из куће чељад, те велики трошак не буде. Кад се домаћин спреми, онда зове, тако рекући, све село ко му је својта, и ту је огроман трошак. То се зове „пијер“ и млада дијели сваком по дар.

Раковац

Ј. К.

123. Још је доста у обичају крађа дјевојке (с њеним пристанком). При крађи, а и при правој просидби, даје момак (или његов отац) пунцу (односно пријатељу) 20—100 круна као накнаду за дарове које цура носи. То је мирба. Младожења дарује дјевојку новцем, а отац његов (или он сам, ако нема оца) дарује такођер новцем дјецу у пријатељевој кући.

Некад се свадба и пир у један дан сврше, а некад одвојено. Ако је свадба одијељена од пира, мало је трошка о свадби, али тим више онда о пиру. На пиру донесу кум, стари сват и дјевер: ракије, хљеба, убијено крме, и др.; тако исто (у мањем) и остали сватови. Кума, старосватица и дјеверова жена (ако је ожењен) донесе свима укућанима дарове, бошчалуке, милоште: шећер, дукан, мараме, чарапе итд., а њима домаћин на поласку даје у новцу „уздарицу“. На пиру иде млада с дјевером и носе од свата до свата ракију, млада њих љуби у образ или у руку, дјевер им даје ракију, а они млади у јабуку дар у новцу.

Млада доноси дар свима укућанима и главнијој фамилији (бошчалуке и друге дарове), затим бошчалук куму и његовим укућанима, старом свату и укућанима и дјевери и његовој жени (ако је ожењен). Они њој дају уздарицу у новцу.

Младожењу и младу позива кум у походе. Онда (му) они опет носе дарове куму и укућанима, а кум њима уздарицу у новцу.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

124. Мало гдје се трефи просидба, пошто је уобичајено крађа дјевојака, јер се изговарају да је јефттиније него просидба. Момак уговори са дјевојком и украде је без знања родитеља, а више пута и са њиховим знањем. Ако се дјевојка украде без знања родитеља, то онда оде неко од родбине дотичнога који се жени родитељима дјевојке да и од њих затражи дозволу, што обично и успије, пошто ниједан родитељ не би примио дјевојке натраг у кућу када је већ једном из куће изашла и неколико дана у туђој кући пробавила. Том приликом када се иде са плоском дјевојчиним родитељима тражити од њих приволу, онда се обично уговара дан када ће се доћи на мирбу.

Мирба бива на тај начин да женик пошље два-три човјека родитељима дјевојке, наравно са плоскама. Од стране родитеља дјевојке буду дочекани исто са плоскама. Као услов за помирење родитељи дјевојчини траже извјесну суму новаца, од 20—100 к., а некада, гдје су имућнији, и, до 200 к.

Примљени новац за мирбу рачуна се као наплата за спрему (рухо) коју су родитељи дјевојке послали. Ова мирба обично много кошта оба двије стране, пошто се доста свијета искупи да види и чују како ће мирба испасти, те се том приликом потроши много јела и пића (ракије), а и новаца се доста потроши и других ствари на поклон донесених, пошто се свако од укућана мора даривати.

Свадба јесте част коју домаћин даје кумовима, пријатељима и осталим сељанима по вјенчању младенаца, те свадба од свега женидбеног трошка највише кошта, пошто све присутне треба добро почастити јелом и пићем а то се више пута отегне по неколико дана. Тек што је свадба готова и трошкови свадбени нису се још ни заборавили, чине се походе: свекар и свекрва са снахом и још са неколико комшија (односно родбине) иду родитељима снахиним у походе. И овом се приликом иде и испраћа се великом спремом и трошковима са једне и друге стране. Походе, које чини свекар родитељима младиним, враћа исто и младин отац својој кћери.

Села око Грачанице

П. С.

125. Код варошана је само у томе разлика што код њих нема мирбе и што свадби присуствују само позвани, те се такођер код варошана мање потроши јела и пића, а разлика је осим тога код варошана у томе што се натјечу ко ће боље свираче имати

и чија ће млада помодније бити опремљена, што такођер много новаца из џепа истјера.

## Грачаница

П. С.

126. Просидба. Још је у обичају крађа дјевојке. Била права просидба или крађа дјевојке, плаћа момак (или отац му) дјевојчину оцу „мирбу“ у новцу (20—100 к.) као накнаду за дарове што их џура носи. Кад се џура испроси, дарује је момак новцем, а кад се поведе, дарује момак пријатељску дјецу новцем.

Свадба. Каткад се свадба и пир обаве у један дан, а каткад одвојено. Кад није пир исти дан кад и вјенчање, онда оног дана кад буде вјенчање, почасте се кумови, стари сват, дјевер и још који сват, што буде на вјенчању, те тако тог дана не буде много трошка, али тим више трошка буде на пиру.

Млада доноси дар свима укућанима и главнијој родбини бошчалуке и друге дарове) а на дан пира даје бошчалук куму и његовој чељади, старом свату и његовој чељади и дјеверу и његовој жени (ако је ожењен); они њој дају у новцу уздарицу.

Кум, стари сват, родбина и комшилук младожењин доносе заклана брава, хљеб и ракију, женскиње пак њихово доносе дарове (бошчалук и мање дарове), даље милоште: шећер, дуван, чарапе, мараме итд.; њима домаћин даје уздарицу у новцу.

На пиру иде млада с дјевером од свата до свата и носе ракију, млада њих љуби у руку или у образ, а они њој у јабуку дају у новцу дар.

Походе иза свадбе. Кум позива младожењу и младу иза свадбе у походе и они онда носе њему и свима укућанима дарове, а кум њима даје уздарицу у новцу.

## Кожухе

П. Кч.

127. Редовном просидбом ретко се данас ко жени, већ редовно крађом дјевојака. Овај начин правдају да им је јефтинији од просидбе, поред тога лакше пролазе и са родитељима дјевојчиним како при прошњи тако и при мирби. У овом случају довољно је добити приволу од дјевојке, коју обично нађу његод код коза или иначе ће на страни. Неколико лакрдијаша облете је ријечима док измаме од ње пристанак, те је одмах смјеста и воде, не давши јој ни да размисли о свему што ради, а о питању родитеља нема ни говора. Послије три дана шаље се с плоском опет какав лакрдијаш и вјештак родитељима да и од њих измами приволу, што увијек и успије. Јер ниједан родитељ не би вратио кћери више себи, пошто је већ неколико дана у туђој кући пробавила. Као што се види, овдје о слободној вољи ни с дјевојчине ни с родитељске стране не може бити ни говора, а често пута ни с момкове. Јер и момак у више случајева узима дјевојку, коју је видио први пута онда кад ју је и повео, и то опет по туђем наговору и савјету. Па штавише и свештенику је одузета у оваквим случајевима могућност да удовољи свима захтјевима који се за правоваљано склапање брака траже. Брак склопљен овако неправилним и обилазним путем не обећаје

брачницима никад богзна какве среће. Разочарања убрзо настају, било код једне, било код друге стране, или и код обе. Из тога ничу свађе, размирице, брачне парнице, конкубинати и свако друго зло.

Мирба бива код редовне прошње дјевојке кад сватови дођу да дјевојку воде, а код крађе прије него отац дјевојчин дође да код свештеника тражи дозволу за вјенчање кћери, а по некад и по вјенчању. Као услов за помирење родитељи дјевојчини траже извјесну своту новаца. Ова свота бива понекад врло велика, и преко 100 фор., но рјеђе. Обично се креће између 20 до 60 кр. према стању и једне и друге стране и према богатству спреме која се уз дјевојку даје, јер се ова мирба (свота новаца) рачуна као накнада за дјевојачку спрему...

Пијер је веселе и гозба, коју домаћин даје по вјенчању младенаца кумовима, пријатељима и свему селу. Од свега женидбеног трошка пијер најскупље стаје. Око куће младожењине слегне се не само село његово, већ дође свијета и из сусједних села. За сав тај свијет треба се побринути да буде угошћен. За све треба наспремати у изобиљу јела и још више пића. По недељу дана прије тога сва је кућа младожењина као у грозници, а нарочито домаћин, који не зна ни ће му је глава, бринући се како ће прибавити све што треба за тако велику гозбу. Трчи од комшије до комшије, од једног тражи у зајам 10 фор., од другог 15, а од трећег 20, од другог опет ракије итд. Каламара моли да му купи вола, па пошто било, јер му је сад „при образу“. Трговца моли за робу, за шупље дукате, талире и цванцике да дарива снаху, и то све до јесени на вересију. Кад је пијер проигран, кућна се чељад нису још потпуно ни растријезнила од пијерског мамурлука, чине се походе, тј. свекар и свекрва са снахом и још са двоје троје комшинске чељади иду новом пријатељу, оцу невјестину, у походе. И овом приликом иде се и дочекује, а и испраћа са великом спремом и трошковима, и даровима и с једне и с друге стране. Походе које чини свекар оцу младину враћа опет истим начином и отац младин својој кћери. И у првом и у другом случају пази се да број похода буде непаран.

Кад је све ово свршено и обрађено, онда се свадбена церемонија сматра завршеном. Домаћин, пошто се мало растријезнио послје свега овога и пошто се растури око њега магла у којој се дотле налазио, почиње да обрачунава трошак и дуг и језа га хвата, кад види на колико је мјеста и по колико дужан. Одмах погледа у тор шта би продао, не би ли се тог дуга опростио, па често пута на крају крајева лаћа се и оних дуката што их је млади даривао, да и њих далеко испод куповне цијене прода и ублажи непрестану навалу вјеровника. Увријеђена и разочарана млада овим поступком приговара најприје мужу, затим свекру и свекрви, а из тога рађа се свађа, мржња, па и све друге несреће.